

Rozhovor s prof. PhDr. Alenou Macurovou, CSc., ředitelkou Ústavu českého jazyka a teorie komunikace FF UK

Alena Macurová se narodila v roce 1946. Vystudovala češtinu a angličtinu na Filozofické fakultě UK. Po studiích krátce působila v Jazykové škole Praha, v r. 1968 byla přijata do interní vědecké aspirantury na katedře českého a slovenského jazyka FF UK, od r. 1971 na tomto pracovišti s přestávkami vyučovala. Kandidátskou disertační práci dokončenou v r. 1975 mohla obhájit v r. 1989, v r. 1991 se habilitovala a v r. 1995 byla jmenována profesorkou pro obor český jazyk. V 90. letech byla zástupkyní ředitele Ústavu českého jazyka a teorie komunikace FF UK, od r. 2000 je jeho ředitelkou. Je autorkou a spoluautorkou několika knižních publikací (Výstavba a smysl Vančurova Rozmarného léta; Ztvárnění komunikačních faktorů v jazykových projevech. Vytváření významové perspektivy, spoluautorství Text a komunikace. Jazyk v literárním díle a ve filmu; Řeč dopisů a řeč v dopisech Boženy Němcové), autorkou dvou učebnic (Umíme číst a psát česky, Rozumíme česky), spoluautorkou řady slovníkových děl (např. Slovník světových literárních děl I, II; Průvodce po světové literární teorii; Slovník českých spisovatelů aj.), autorkou více než dvou set studií a článků a dlouhé řady recenzí. Jako učitelka podněcuje zájem, myšlení, vede studenty k vlastní odborné práci a k publikacím. V současné době je členkou vědeckých rad FF UK v Praze, FF JU v Českých Budějovicích, FF ZU v Plzni, členkou redakční rady časopisů Slovo a slovesnost a Bohemistika. Za svou práci získala různá ocenění, v poslední době, v r. 2006, stříbrnou medaili Filozofické fakulty Univerzity Karlovy a Medaili ministryně školství, mládeže a tělovýchovy ČR.

Ve volném čase čte, mluví s lidmi, vaří. K oblíbeným knížkám patří tři svazky korespondence Boženy Němcové, v posledním období taky Růže z masa Jana Wolkerse a Cit slečny Smilly pro sníh od Petera Hoega. V minulých týdnech si chutí četla v Rozhovorech s českými lingvisty I.

1. Postavení bohemistiky v rámci FF UK je poněkud specifické – at' už mluvíme o počtu studentů nebo třeba o motivacích, proč studují právě tento obor. Na začátek bych se proto chtěla zeptat rovnou na to nejdůležitější: Jakým směrem by se měla v budoucnu ubírat bohemistika na FF UK? Měla by se snažit pěstovat pokud možno všechny směry bádání, nebo by se měla na některé z nich specializovat a cíleně je rozvíjet na vyšší úrovni?

Řekla bych, že v nějaké míře obojí. Určitě je nutné „bádat“ ve všech oborech alespoň do takové míry, aby vysokoškolský učitel nepředstupoval před studenty jen s tím, co si přečte v poznámkách z přednášek (pokud na ně chodil), anebo co se někdy musel naučit na zkoušky. Ale zvládnout opravdu do hloubky a do hloubky promyšlet úplně všechno nelze, aspoň dneska už ne. Člověk by se měl podle mého názoru profilovat v něčem, co je mu blízké, co ho

zajímá a baví, a v čem může posouvat českou bohemistiku – a nebo lingvistiku vůbec – nějak dopředu. A v něčem, čím může studenty okouzlit až do takové míry, že nechtějí nic jiného než se věnovat právě jen tomuto směru bádání – jen si vzpomeňte na profesora Sticha. Pokud jde o naši fakultní jazykovědnou bohemistiku, myslím, že takových oblastí, které se uspokojivě rozvíjí a které by se mohly a určitě měly rozvíjet – jak říkáte – na vyšší úrovni, je víc. Je to ten obor, který spojuje lingvistický, sémiotický a literárněteoretický pohled na text (prof. Stich k tomu připojoval ještě jeden rozměr a mluvil o lingvoliterární historii), potom psycholingvistika, a ještě – a vůbec ne v poslední řadě – kognitivní lingvistika. Všechno to se nějak promítá do dílčího úkolu výzkumného záměru Jazyk jako lidská činnost, její produkt a faktor, který na pracovišti řešíme a který jsme pojmenovali Porozumění jazyku a světu. A ještě další strašně cenná odborná práce se u nás dělá, tu neumím úplně přesně ušuplíčkovat do nějakého směru nebo podsměru, asi proto, že stojí nad nimi. Je to jednak grantem GA ČR podpořená edice korespondence Boženy Němcové – a taky perspektivy, které práce na ní otvírá k popisu jazyka 19. století. A jednak – a zase musím říct, že ne poslední v řadě – práce na muzejních rukopisech 17. a 18. století (ve výrobě je už druhý svazek Repertoria), taky podpořená, a opakovaně, grantovou agenturou ČR – o tom byste ale mohla spíš povídat Vy. Oba tyhle projekty – myslím si – přesahují rámec lingvistiky a jsou vlastně – zní to třeba nadneseně, ale je to tak – činem kulturním. A to nechávám stranou práce netýmové – z oblasti lexikologie, ze syntaxe, z etymologie, z „lingvistické filmologie“, stranou nechávám i celou oblast pedagogické lingvistiky a určitě jsem ještě na něco zapoměla. A stranou nechávám taky celou oblast bádání zaměřenou na jazyk a komunikaci neslyšících. Takový střeškový problém, na nějž se z různých úhlů pohledu zaměřujeme a který je reflektovaný – aspoň do nějaké míry – názvem našeho dílčího výzkumného záměru, je problém „porozumění“, porozumění uchopeného – můžu-li to tak říct – přes hranice dob, kultur, jazyků, žánrů, stylů, textů.

2. Které směry bohemistického bádání v současnosti na naší fakultě nejvíc chybějí a zasloužily by si podle Vašeho názoru posílit? V kterých oblastech má naopak ÚČJTK náskok před obdobnými ústavu a katedrami na jiných českých vysokých školách?

Budu samozřejmě mluvit jen za bohemistiku jazykovědnou a na mysli budu mít jen ty okruhy problémů, které jsou řešené ve větším nebo menším týmu. Odpověď na Vaši otázku souvisí s tím, co jsem už říkala. Široce chápaný vztah text/texty – jazyk (viděný i diachronně), psycholingvistika, kognitivní lingvistika – to jsou směry bádání, které bych viděla jako ony „náskokové“. Bádání v těchto směrech se u nás rozvíjí do hloubky, některé granty na jeho podporu už naše pracoviště získalo, další bude, doufám, získávat i nadále, vzniklo a vzniká spousta publikací, strašně zajímavých, studenti píšou pěkné diplomové práce. Cenné přitom je – aspoň já si to myslím – že zájem o tyhle směry nebyl nikomu nikým nařízen, ti, kteří se o věc zajímají, se zajímají rádi a rádi na svých tématech pracují i při svých ne malých povinnostech pedagogických. Tak příznivá situace už není ve směrech jiných, nevím, jestli nechcete slyšet – já to tu a tam slychávám – že se u nás „nedělá gramatika“. Je pravda, že žádný gramatický grant žádný gramatik na našem pracovišti nezískal a že z našich řad nevypadla žádná nová monografie o gramatice současné češtiny, diplomek z oblasti gramatiky taky nejsou mraky. Ale myslím si, že naši mladí gramatici (neumím to přechýlit) s tím určitě něco udělají. K tomu bych, jestli můžu, chtěla říct ještě něco. Dnešní lingvistika opravdu nerovná se gramatika. A lingvistika, která se rozvíjí po „obratu“, není nijak fuj, nebo něco míň, má svůj smysl – stejně jako ho samozřejmě má tradičnější lingvistika zaměřená na popis (gramatického) systému.

3. Jaká je vlastně podle Vašeho názoru v současnosti pozice ÚČJTK ve srovnání s jinými předními bohemistickými pracovišti, zejména s Brnem a Olomoucí? Jak byste hodnotila vztahy ÚČJTK s nimi?

To, jak hodnotím naši pozici mezi ostatními bohemistickými pracovišti na poli „bádání“, snad vyplynulo z toho, co jsem už řekla. A vztahy? Na rovině institucionální korektní a vstřícné, na rovině lidské přátelské.

4. A jak byste hodnotila spolupráci a kontakty ÚČJTK se zahraničními bohemistickými pracovišti? Jsou uspokojivé, nebo by bylo třeba nějakého zlepšení?

V téhle oblasti strašně chybí prof. Stich, který vedle toho všeho, co stíhal, stíhal také navazovat a upevňovat kontakty, osobní i institucionální, s bohemistikou a slavistikou všude ve světě – a protože to byl on, dokázal skoro všechno, co mu přišlo rozumné. Taky třeba – a to už před drahnou řádkou let – promítnout do svého velkého grantového projektu dnes tak podporované „středoevropské souvislosti“. Samozřejmě, že kontakty se zahraničím, nejen bohemistickým, máme i teď. Přijímáme zahraniční studenty v rámci Erasmu, zahraniční stážisty, školíme zahraniční doktorandy, na naše přednášky a semináře chodí další zahraniční studenti, konáme přednášky v zahraničí, v zahraničí vyučujeme, účastníme se zahraničních konferencí. Vy jste ale měla na mysli spíš asi užší a stálé kontakty odborně pracovní lidské, ne?

Tak třeba – abych uvedla aspoň jeden příklad – pokud jde o Polsko, tradičně spolupracujeme s Krakovem, tradičně a nově s Varšavou a nejnověji s Lublinem. Nejen s jejich bohemistikami, to bych měla říct. V poslední době jde – mluvím o soustavnější zacílené spolupráci – hlavně o kognitivní lingvistiku. Naše kognitivistky jsou totiž ve světě považovány za odbornice, které mohou k tomuto směru bádání významně přispět i v mezinárodním měřítku. O tom svědčí jednak mezinárodní granty, k jejichž řešení byly přizvány, jednak zahraniční publikace, do nichž – na výzvu zahraničních kolegů – přispívají. Za mezinárodní uznání vyslovené české kognitivní lingvistice považují také to, že náš ústav byl kolegy ze slavistické sekce Mezinárodní asociace kognitivní lingvistiky (ICLA) požádán o uspořádání mezinárodní kognitivistické konference. Bude v Praze, zřejmě v roce 2009. Pevně doufám, že všechno půjde dobře, zvlášť takové ty nezbytné organizační a finanční věci, s nimiž bývají obvykle největší starosti.

5. Jaký je Váš názor na současný způsob podpory vědy (nejen) na FF UK, fungování grantového systému, výzkumných záměrů apod.?

Nemyslím si, že bych si chtěla nebo měla stěžovat, když vezmu v úvahu objem prostředků, které jsou pro náš obor nebo šir pro naše obory k dispozici. Věda by určitě měla být podporována na principu soutěže – a současná kritéria naše obory do země nezadupávají, aspoň mně nebo našemu ústavu se to tak jevit nemůže. V získání výzkumného záměru jsme byli, myslím tím filologické obory FF, úspěšní, ti z kolegů v ÚČJTK, kteří požádali o grant v Grantové agentuře ČR nebo v Grantové agentuře UK nebo jinde, ho dostali. V tomhle roce jsme dostali i jeden grant GAČRu, který musel být bohužel (kvůli miminku hlavní řešitelky) vrácen. Je to strašná škoda, protože výzkum dětské řeči (na něj byl projekt zaměřen) by určitě posunul naše poznání oblasti, kterou se u nás nikdo nezabývá, dost dopředu.

Trošku obavy – ale dostatečnými informacemi podložené, to bych chtěla zdůraznit, jen zčásti – mám z budoucího období. Pevně ale věřím, že se systém domyslí tak, aby humanitní vědy nebyly něčím, na co se zahlíží. Pevně věřím, že si všichni, kteří budou o budoucnosti humanitních oborů rozhodovat, uvědomí to, co neumím říct líp než před časem Pavel Janoušek (doc. PhDr. Pavel Janoušek, ředitel Ústavu pro českou literaturu AV ČR, pozn. A.F.). Že totiž vedle věd, které jsou prakticky užitečné, protože umí „měnit svět“, vedle věd, které jsou „bez národnosti“ a jejichž výsledky mají globální rozměr, existují ještě vědy jiné: ty, které svět nemění (nebo ho nemění bezprostředně), ale vykládají ho, které jsou spojené se sebereflexí určité konkrétní lidské společnosti, vědy, jejichž výzkumným a publikačním centrem je často právě ten společenský prostor, v němž koření a o němž bádají – abych Janouška zčásti citovala, zčásti parafrázovala. Klíčovým slovem pro tyhle vědy není „pokrok“ nebo „vývoj“, ale „paměť“ – to je ještě z Janouška. A já dodám, že doufám, že důležitost „paměti“, sebereflexe, rozumění sobě bude zohledněna i v příštích rozhodnutích o financování vědy.

6. *Úkolem pracovišť našeho typu ale podle myslím není jen dělat „vysokou“ vědu, je třeba také zprostředkovávat její výsledky širšímu publiku. Jak se podle Vašeho názoru ÚČJTK daří popularizace oboru? Jste spokojena s jeho vystupováním navenek, vůči veřejnosti?*

Daří se, myslím. Jak popularizace „laická“, třeba pro studenty Univerzity třetího věku nebo pro studenty kursů celoživotního vzdělávání, tak „popularizace“ – dá-li se to tak nazvat – pro kolegy z jiných vědních oborů, popř. pro ty, kteří nějak pracují s jazykem. Tady mám na mysli třeba přednášky pro Českou fenomenologickou společnost, pro Pen klub, přednášky v rámci projektu Akademická Praha, přednášky pro Českou komoru tlumočnicků znakového jazyka. A podobně.

7. *Kdyby záleželo jen na Vás, které změny byste udělala ve studiu bohemistiky a ve fungování ústavu?*

Kdyby záleželo jen na mně? To si nějak nedovedu dost dobře představit, protože je mi jasné, že bez kolegů a jejich odborného i lidského zázemí jsou moje představy jen sny šíleného cukráře – jak říká klasik. Nikdy bych nemyslela, že nějaké změny je možné dělat bez diskuse, i když se samozřejmě nechci a ani nemůžu zříkat odpovědnosti za konečná rozhodnutí. Nejčerstvěji jsme společně představy – abych aspoň o nějaké té změně pohovořila – promítli do proměn studia doktorského. Odbourali jsme velký počet zkoušek, které snad měly doktorandy k tomu, aby všichni věděli od všeho něco, odváděly je ale myslím od jejich samostatné práce a od soustředění na to, v čem by mohli být jedineční. S předsedou oborové rady, prof. Marešem, se všemi kolegy z ústavu i se všemi dalšími kolegy v oborové radě se budeme dál bavit o tom, jak dobré uchazeče o doktorské studium získávat. Měli bychom je lákat hlavně tím, co u nás v ústavu – a v Ústavu pro jazyk český AV ČR, ve spolupráci s nímž doktorské studium provozujeme – umíme dělat nejlíp. Budeme se dál určitě bavit i o tom, jak vysvětlit vynikajícím studentům, našim i odjinud, že doktorské studium pro ně bude to pravé. Ústav totiž mladé lidi potřebuje – nechtěla bych, abychom jednou zjistili, že my ze starší generace odejdeme – a po nás nezůstane nic, nebo spíš: nikdo.

8. *Vysoká škola ale není jen věda a výzkum, jsou to také – a možná především – studenti a jejich potřeby a problémy. Co si myslíte o současném trendu neustálého zvyšování počtu studentů, hodnotíte ho spíše pozitivně, nebo negativně?*

Spíš pozitivně. Myslím si, že člověk, který má o češtinu zájem a nejde ji studovat jenom proto, že „česky umí vlastně každý“ – abych uvedla jeden citát z ústních přijímaček – by měl dostat šanci. Třeba zjistí, že ji nedokáže (protože to je příliš pracné) nebo vlastně nechce využít, dostat by ji ale podle mého názoru měl.

Jiná věc je, že v těch velkých počtech studentů se nutně objeví i takoví, kteří prostě jen chtějí diplom, jedno z čeho. Ty je dost těžké na začátku studia nějak zaujmout – a učit studenty bez zájmu není žádná velká radost – a dost těžké bývá motivovat je k nějaké rozumné nepapouškovací práci.

A ještě jiná věc: velký počet studentů klade na učitele daleko větší nároky, než když je na oboru studentů jen pár. Nejen během semestru, taky – a na to se někdy zapomíná – ve zkouškovém období. Je nebetyčný rozdíl mezi tím, když během zkouškového období zkoušíte sto studentů a když jich zkoušíte deset nebo dvacet. Nebo když čtete – během jednoho zkouškového období – třicet i víc seminářek, a některé i třikrát. Nicméně: Počet přijímaných studentů bych v žádném případě nesnižovala, i když třeba poloviční počet přijatých by byl pro ústav daleko pohodlnější. Jsem strašně ráda, že v názoru na počty přijatých studentů se shodujeme s Ústavem české literatury a literární vědy. Shodujeme se s ním, díkybohu, i v tom, že samo přijetí nemůže studentovi zaručit i ukončení studia a diplom – a že studium bohemistiky na naší fakultě nemůže být nenáročné (že to není, jak říkají studenti, „dávačka“).

9. Jak jste spokojena s novými studijními plány pro strukturované studium, podle kterých v letošním roce začali studovat první studenti?

Těžko s nimi můžu být nespokojená, když jsme je vytvořili spolu s Ústavem literatury vlastníma rukama. Jsem, v míře, jak to dokážu, spokojená s tím, jak studijní plány vypadají, je to ale spokojenost řekla bych neověřená nebo nepotvrzená. Hodnotit totiž budeme moct až v průběhu studia prvních bakalářů a úplně nejlíp asi až po jejich státnicích. A teprve poté, možná až několik let poté, budeme mít šanci se dozvědět, jak to bude s jejich uplatněním. Bude třeba zajímavé zjistit, kolik absolventů – bakalářů opravdu odejde do praxe, a kolik jich bude pokračovat v navazujícím magisterském studiu. A v jakém.

10. Doporučila byste studentům spíše jedno-, nebo dvouoborové studium a proč, příp. které kombinace považujete za nejvhodnější?

Kdyby šlo o tradičního pětiletého magistra, doporučila bych jednoznačně studium dvouoborové – osvědčovaly se nám kombinace s moderní filologií, s klasickou filologií, s překladatelstvím a tlumočnictvím a kdysi také s historií. Nikdy jsme ale kombinace z vlastní vůle neomezovali, takže máme skvělé absolventy, kteří studovali bohemistiku ještě s dalšími obory.

O tradičního magistra už teď ale nejde a dvouoboroví bakaláři mají ve studijním plánu češtiny jen malinko, a ještě míň té naší, jazykové složky češtiny. I když se nám to nelíbí, dělat s tím nemůžeme nic – tak je prostě dvouoborové bakalářské studium nastaveno. Takže upřímně řečeno: co bych doporučila teď, to opravdu nevím.

11. Jak se díváte na stále se opakující návrhy na oddělení studia jazyka od studia literatury, ať už na středních školách, nebo na univerzitách?

Na středních školách v žádném případě – k tomu se před desítkami let vyjádřil Havránek a nebudu tady jeho argumenty opakovat. A v žádném případě ne v učitelských studijních programech. Pokud jde o studijní programy Filologie, mohla bych se k takovému rozdělení rozumně vyjádřit až poté, co by mi někdo vysvětlil, k čemuže by to mohlo být, jaký by to mělo smysl – tedy kromě toho, že by se obor halasně, třeba s poukazy na to, jak to bude pěkně „nové“, rozdělil.

Snad by bylo možné nějak zaměřit – víc na literaturu nebo víc na jazyk, nikdy ale ne jedno úplně bez druhého – navazující magisterské obory, to by mohlo být pro studenty dost přitažlivé. Ale v bakalářském studiu bych se určitě přimlouvala za proporční zvládnutí obého, jazyka i literatury. To ovšem neznamena, že by nebylo možné usilovat o akreditaci specializovaných, profesních bakalářských oborů, zaměřených vyloženě na praxi – třeba u nás na práci s jazykem v redakcích (novinových, časopiseckých, rozhlasových, televizních), v nakladatelstvích a tak. Ale i takový „jazykový“ profesionál by měl, aspoň si to myslím, přece jenom něco „povinně“ vědět i o literatuře.

12. *Jak velkou míru specializace považujete za vhodnou pro studenty magisterského studia? Preferujete spíše všeobecný přehled, nebo postupnou specializaci ještě před dosažením magisterského titulu?*

Myslím, že neumím říct, zda preferuju to, nebo ono, úplně jednoznačně. Podle mého soudu by každý student měl určitě získat solidní všeobecný přehled – i proto, aby se dokázal pro svou specializaci rozhodnout na základě dostatečného množství dost kvalitních informací. Ty jsou podstatné pro rozhodování každého druhu. Skoro bych řekla, že za vhodnou pokládám specializaci nějak přiměřenou. Každý student se ostatně specializuje, ať chce, nebo ne, už teď a už teď ještě před dosažením magisterského titulu. Hlavně tím, jaké povinně volitelné semináře si vybere nebo jakou píše diplomku. A to nechávám úplně stranou všechny ty „specializační“ šance, které se všem studentům, i těm našim, nabízejí – pokud mají zájem – mimo obor.

13. *Jaký je Váš názor na studium učitelství na FF UK? Odkud pramení současné problémy a jaká je šance, že budou uspokojivě vyřešeny?*

Myslím, že jakýkoliv soud přímo o vznikajících akreditacích by teď byl předčasný: obor Učitelství pro střední školy se – pokud jde o jeho pedagogicko psychologické předměty – skutečně právě zrodil, řekla bych, že v rozumné podobě. Konkrétní oborová Učitelství pro střední školy jsem neviděla, těžko tedy posuzovat. Je ale jasné, že jejich kvalita bude záležet taky na oborových předmětech, které se adeptům učitelství nabídnou. Takže spíš jen obecnou poznámku.

Myslím si – možná na rozdíl od kolegů z jiných oborů, protože o věc prý není moc velký zájem, jak jsem slyšela – že o akreditaci učitelství by měla FF usilovat přímo v masivním měřítku a že představy o tom, že v navazujícím magisterském studiu nebudeme vychovávat taky učitele, nýbrž pouze – teď to trochu zjednoduším – „vědce“, jsou poněkud krátkozraké. Studium učitelství by tedy na FF existovat, aspoň podle mého názoru, mělo. Pokud ovšem chceme, aby příští učitelé – a logicky taky jejich žáci – odpovídali našim požadavkům na „kvalitu“. A to my – spolu s Ústavem české literatury – chceme.

14. Které problémy ve studiu a výuce bohemistiky na FF UK vlastně považujete za nejnaléhavější z pohledu studentů a které z pohledu pedagogů?

Na ten pohled studentů by asi bylo lepší zeptat se jinde, já bych mohla jejich pohled zmínit jen zprostředkovaně – jen na základě přípisů (mnohdy bohužel anonymních), které dostávám, na základě toho, co slyšíme na našich shromážděních se studenty, a nebo na základě toho, co vím z více méně soukromých rozhovorů (stranou nechávám to, co se člověku jen tak donese z druhé nebo třetí ruky). Neumím dost dobře nějak rozhodně označit ani nějaké ty nejnaléhavější problémy z pohledu pedagogů obecně. I proto, že studenti, pedagogové a naše společné problémy se proměňují v čase. Mně osobně připadá nejnaléhavější taková věc vztahová, studentsko-pedagogická: byla bych strašně ráda, kdyby se na nás studenti obraceli hned v ten moment, kdy jim připadá něco nesrozumitelné, neschůdné, nesprávné, a nebo naopak milé, skvělé, jedinečné – a kdyby své názory, třeba na výuku jednotlivých učitelů, na průběh zkoušek a podobně, nesdělovali anonymně a nebo až po absolvování oboru. Zvláště ne v těch případech, kdy bychom společným úsilím mohli něco vylepšit.

15. Zatím by se mohlo zdát, že jsme se v tomto rozhovoru zaměřily pouze na bohemistiku a zapomněly tak na jednu důležitou dimenzi činnosti ÚČJTK. Nebylo to ale takhle míněno a chci to hned napravit: Jak je snad známo, ÚČJTK kombinuje dva, na první pohled možná dosti rozdílné, obory, bohemistiku (ČJL) a češtinu v komunikaci neslyšících (ČNES). Jak k tomu došlo a jak toto soužití funguje?

Možná se jako rozdílné jeví skutečně jen na první pohled a možná i na ten první pohled jen trochu – český jazyk nebo čeština figuruje v názvu obou oborů. Jak k tomuhle spojení došlo? Když jsem na začátku 90. let pracovala na několika grantech MŠMT udělených výzkumu komunikace neslyšících, uvědomila jsem si, že jazyk neslyšících, český znakový jazyk, musí zkoumat především jeho rodilí uživatelé. A ti že musí o jazyce něco vědět. Takoví čeští neslyšící, kteří by byli nějak lingvisticky poučeni nebo měli lingvistické vzdělání, nebyli ale v té době vůbec žádní. Je jasné proč. Až do roku 1989 bylo vzdělávání neslyšících u nás na úrovni nevalné – i středních škol pro neslyšící bylo jako šafránu: neslyšící byli vzdělávání výhradně v češtině a češtinu (ani psanou) je nikdo nedokázal pořádně naučit. Když postupně potom v devadesátých letech střední školy pro neslyšící vznikaly (a neslyšící mohli dosáhnout na maturitu), rozhodla jsem se usilovat o akreditaci bakalářského oboru, který by – neslyšícím i slyšícím – lingvisticky zaměřené vzdělání poskytl a který by se na hluchotu díval jinak, než tomu u nás všude jinde tradičně bylo. Celý ten obor – akreditováno je už i navazující magisterské studium – je tedy založen na lingvistickém (a kulturním) pohledu na hluchotu. Tím se dost výrazně liší od oborů jiných, které se sice na hluchotu zaměřují taky, ale z hlediska spíše „nápravného“ – jak ji a její důsledky umenšit, odstranit, jak udělat, aby neslyšící byli co nejvíc jako my, kteří slyšíme. Obor už vychoval desítky neslyšících i slyšících odborníků a myslím si, že kromě toho taky posunul naše „české“ povědomí o českém znakovém jazyce nebo o neslyšících vůbec aspoň trochu dopředu. V čase se posunuly samozřejmě také naše vědomosti o českém znakovém jazyce, který je z lingvistického úhlu pohledu – jako jazyk nespojený se zvukem – strašně zajímavý. A ta čeština v názvu oboru? Vyjadřuje fakt, že aby neslyšící mohli ve většinové společnosti úspěšně přežít, musí být gramotní. A gramotní mohou být – protože jejich jazyk neexistuje v psané podobě – jenom v psané češtině. A psanou češtinu je někdo musí umět naučit. Naučit jako cizí jazyk, v kontrastu s tím jazykem, který je ve většině případů primárním jazykem neslyšících, tedy s českým znakovým jazykem.

16. Jste spokojena s fungováním ČNES? Nebo je něco, co by se do budoucna mělo zlepšit, po stránce obsahové, administrativní apod.?

Řekla bych, že díky podpoře, které se oboru dostává (formou účelových dotací MŠMT a/nebo rozvojových projektů), fungujeme bez problémů. Uvažujeme o tom, zda neusilovat o akreditaci ještě jednoho typu navazujícího magistra, totiž o obor, který by uvedl do „našeho“, lingvistického náhledu absolventy těch bakalářských oborů, v nichž se k hluchotě přistupuje jako k „handikepu“, který musí být kompenzován. To je ale zatím spíš vzdálená budoucnost.

17. A jak jste spokojena s uchazeči, kteří se hlásí na bohemistiku i na ČNES? Mění se nějak jejich průměrná úroveň ve srovnání s minulými lety?

Ono se rádo říkává, že úroveň uchazečů se snižuje, a na první pohled to tak opravdu vypadá. I když: já už jsem před hezkou řádkou let byla u jedné ústní přijímací zkoušky na obor Český jazyk a literatura, kam uchazečka přinesla seznam literatury sestávající z osmi titulů Jackie Collinsové, z Babičky Boženy Němcové a z nedočené Anny Kareniny. To věruže nebyla úroveň, která by oslňovala. Takže bych řekla, že uchazeči jsou v různých letech různí a soudy o zhoršování nebo zlepšování jejich úrovně nelze vyslovovat na té úplně nejobecnější rovině. Je to opravdu spíš případ od případu. I když přece jen ne úplně: nepamatuju si, že by se v minulosti na naše obory bez uzardění hlásili uchazeči se čtyřkami z češtiny, nepamatuju si, že by v dávnějších letech uchazeči o studium nebo i někteří studenti prvního ročníku namísto odpovědi na dotaz chrlili suverénní výroky typu „No, nevim, ale to vy mě tady máte naučit, ne?“

Ještě bych k tomu chtěla říct, že přijímací zkoušky jsou jistě důležité, ne zřídka se ale stává, že student, který u nich taktak prošel, v průběhu studia vyniká nad průměr a naopak: ti, kteří se v seznamech na přijetí umístili na prvních místech, studium vzdají sami a nebo v něm neuspějí.

18. Máte nějaké informace o uplatnění absolventů obou oborů? Nakolik jsou úspěšní v hledání zaměstnání v oboru, nakolik jsou spokojeni se vzděláním, které na FF UK získali apod.?

Pokud jde o obor Český jazyk a literatura – to je obor velký – tak mám informace hlavně o svých diplomantech – i o těch dávnějších – nebo o těch studentech, o nichž se díky jejich kvalitám během studia v ústavu jaksi všeobecně „vědělo“. Víc informací mám o ČNESu – tam je v jednom ročníku nejvíc 30 studentů a s nimi se člověk, protože je učí v průběhu celých tří let, víc sžije. Ti i oni, češtináři i absolventi oboru ČNES, uspívají – někteří učí (i na vysokých školách) nebo působí na jiných pozicích ve školství, jiní pracují v ústavech AV ČR, ještě jiní v novinových, rozhlasových nebo televizních redakcích, v nakladatelstvích, v nadacích a občanských sdruženích a tak. Je ale pravda, že tu a tam někdo z nich – zejména ze školství – odchází na finančně atraktivnější místa, která s oborem moc společného nemají. Ani oni sami – když s nimi mluvím – nedokážou přesně říct proč. Kolik absolventů pracuje v oboru a co dělají, kolik jich z oboru odešlo nebo kolik jich v oboru ani pracovat nezačalo, to vám přesně říct nedokážu.

Děkuju za rozhovor a, vzhledem k Vaší pracovní vytíženosti i současnému hektickému ročnímu období, hlavně za čas, který jste mu věnovala. A přeji krásné Vánoce a v novém roce jen to dobré.